

MUSIKHÖGSKOLAN I MALMÖ

Lunds universitet

EXAMENSARBETE

Vårterminen 2009

Läroarbete i musik

Maria Kring

Men det går ju i alla fall framåt! Eller..?

En jämförande studie av genuspedagogisk litteraturs utveckling över tid.

Handledare: Ylva Hofvander - Trulsson

Abstract

We are atleast moving forward! Aren't we..?

A study of genderpedagogic literature's development over time.

Author: Maria Kring

This study is aimed at comparing two different scripts from the genre of pedagogical gender to see how it has developed over time. The two books I have compared are "Godmorgon pojkar och flickor, om språk och kön i skolan", in english: "Good morning boys and girls, about language and sex in school" (Einarsson & Hultman 1984) och "Modiga prinsessor och ömsinta killar, genusmedveten pedagogik i praktiken", in english: "Brave princesses and gentle guys, genderawareness within pedagogical practice" (Olofsson 2007).

I have also investigated how Olofsson (2007) is responding to more recent gendertheories that include things like ethnic background, class and sexuality in its practice.

I have been using textanalysis as a method for my studies.

The results show that the differences between how gender is discussed and tackled is not very great when comparing the two books, despite the fact that there is an agedifference of more than twenty years between them. I also discovered that Olofsson (2007) isn't as up to date with the current gendertheories as one may have expected, considering how recent it was published.

Key words:

Genderlitterature, genderstudies, queertheory, feminism, school, development.

Sammanfattning

Men det går ju i alla fall framåt! Eller..?

En jämförande studie av genuspedagogisk litteraturs utveckling över tid.

Av: Maria Kring

Den här studien syftar till att jämföra två litterära verk ur den genuspedagogiska genren för att se hur denna utvecklats över tid. De två böcker jag jämfört är "God morgon pojkar och flickor, om språk och kön i skolan" (Einarsson & Hultman 1984) och "Modiga prinsessor och ömsinta killar, genusmedveten pedagogik i praktiken" (Olofsson 2007). Dessutom har jag undersökt hur Olofssons (2007) bok korresponderar med aktuella genusteorier som inkluderar faktorer som etnicitet, klass och sexualitet i sin praktika.

Jag har använt mig av material- och textanalys som metod för min jämförande undersökning. Resultatet av min studie visar att det inte är så stor skillnad i de båda böckernas sätt att angripa och diskutera genuspedagogiken, trots att det gått mer än tjugo år mellan deras tillkomst, samt att Olofsson (2007) inte behandlar genusteorin på ett så aktuellt sätt som man kanske skulle förmoda med tanke på dess aktuella publicering.

Sökord:

Genuspedagogik, genislitteratur, queerteori, intersektionalitet, feminism, skola, utveckling.

Innehåll

1. Inledning.....	1
Syfte.....	1
Disposition	2
2. Teori.....	3
2.1 Genus	3
2.2 Queerteori.....	5
3. Metod.....	7
Tillvägagångsätt.....	8
4. Resultat och Analys	9
4.1 Konkret jämförelse (vad har hänt under tjugo år?)	9
4.1.1. Flickor som hjälpredor.....	9
4.1.2. Pojkar som bråkstakar.....	10
4.1.3. Talutrymme i klassrummet	10
4.1.4 Pojkar som roliga	11
4.1.5. Pojkar som vinnare, eller förlorare	11
4.2 Intersektionalitet.....	12
4.2.1. Klass.....	12
4.2.2 Etnicitet.....	12
4.2.3 Om att ge könskategori företräde.....	13
4.2.4. Kvinnogrupp och systerskap.....	13
4.3 Queeranalys.....	14
4.3.1. Syn på kön och genus	14
4.3.2. Heteronormativitet	15
5. Avslutande diskussion.....	16
Referenser	19

1. Inledning

”Håll i er nu. Särskilt flickorna, som är lite känsliga” Citatet kommer från en av de musikhistorieföreläsningar jag närvarat vid under min tid som lärarstudent på Musikhögskolan i Malmö. Ett till synes ganska harmlöst uttalande som dock, tillsammans med flera andra incidenter, fått konsekvenser för mitt sätt att förhålla mig till min utbildning och dess roll i mitt kommande yrkesliv.

Hur är det möjligt att man på en svensk högskola inte kommit längre i sitt genuspedagogiska arbete under 2000-talet, trots att dessa frågor sedan länge erkänts mycket viktiga. Studenterna kommer i sin framtida lärargärning vara förebilder åt kommande generationer och har därför, menar jag, ett stort ansvar att vara pålästa och insatta i den här typen av rättvisefrågor. Jag har själv, personligen känt att jag inte varit tillräckligt rustad för att på ett bra sätt kunna arbeta med saker som jämställdhet, likabehandling och genusperspektiv i klassrummet, vilket har gjort att jag många gånger upplevt mig själv som bristande i kompetens i min lärarroll.

Frågan man då kan ställa sig är vilka faktorer som spelar in när det gäller utformandet av de här frågorna i lärarutbildningen. Självklart handlar det om hur mycket tid som är avsatt för just dessa ämnen och på vilket sätt frågorna angrips och förs upp till diskussion av olika lärare i respektive sammanhang. Detta är dock saker som kan skilja sig åt från högskola till högskola. Att däremot ta en titt på hur litteraturen kring rättvisefrågor i det pedagogiska rummet kan se ut, kan ge en annan, mer övergripande inblick i hur frågorna behandlas. Därför har jag valt ut två fackböcker som jag undersöker lite närmare.

Visst har det hänt mycket i den genusvetenskapliga forskningsvärlden, och även en del i samhället i stort, när det gäller anammandet av de här frågorna, och hade jag valt att undersöka annan genusvetenskaplig litteratur hade mina resultat förmodligen blivit annorlunda. Men det jag vill undersöka är som jag nämnt, just hur genusperspektivet utvecklats i *det pedagogiska rummet*. Det är denna kontext jag valt att fokusera på, dels på grund av mitt kommande yrkesliv, men också för att jag, som jag också tidigare nämnde, anser att det här är en av de i särklass viktigaste sammanhangen att föra in ett mer vidgat perspektiv i. Det handlar ju om kommande generationers attityder till mänskliga rättigheter. Det är av denna anledning jag valt att jämföra just ”God morgon pojkar och flickor, en studie om språk och kön i skolan” av Einarsson och Hultman (1984) och ”Modiga prinsessor och ömsinta killar, genusmedveten pedagogik i praktiken” av Olofsson (2007). Då dessa två böcker nästan uteslutande fokuserar på just det pedagogiska rummet blir det möjligt att tala om genusperspektiv i ett pedagogiskt sammanhang, vilket är min önskan.

Syfte

Mot denna bakgrund vill jag alltså göra en vetenskaplig undersökning kring hur genusfrågor utvecklats och förändrats ur ett pedagogiskt perspektiv över tid. Det finns i dagsläget relativt mycket litteratur som behandlar ämnet genus och likabehandling kopplat till den pedagogiska verksamheten, men frågan är om och i så fall hur denna utvecklats genom åren.

Einarsson och Hultman skrev (1984) boken ”God morgon pojkar och flickor” som var en av de första böckerna i sitt slag. Ett, för sin tid, kontroversiellt bidrag till en redan då het och

provocerande debatt kring det socialt skapade könets betydelse för elevers möjlighet att utvecklas och behandlas utifrån ett individuellt perspektiv i skolan.

Drygt tjugo år senare skrev Olofsson (2007) boken ”Modiga prinsessor och ömsinta killar – Genusmedveten pedagogik i praktiken”. Min idé är att jämföra dessa två böcker textanalytiskt för att upptäcka eventuella skillnader och likheter, samt att undersöka hur den nyare litteraturen förhåller sig till dagens genusvetenskapliga forskningsläge. Dessutom ämnar jag, med det rådande genusteoretiska fältet som avstamp fundera vidare kring hur en eventuell framtida utveckling av genuspedagogiken skulle kunna se ut. Mina forskningsfrågor lyder som följer:

Vilken syn på kön/genus samt vilka genusrelaterade problem förekommer i litteraturen?

Och

Hur korresponderar Olofssons bok ”Modiga prinsessor och ömsinta killar - Genusmedveten pedagogik i praktiken” med de aktuella genusteorier som menar att genussocialiseringen bäst förstås i samspel med andra sociala kategorier som till exempel sexualitet, etnicitet och klass?

Disposition

Jag kommer, som jag nämnt tidigare att genomföra en jämförande textanalys och jag ämnar lägga upp min studie på följande sätt:

Inledning. Här berättar jag om skälet till att jag valt detta ämne som föremål för min uppsats, vilken som är bakgrunden till att jag intresserar mig för just de här frågorna och lite om mina personliga erfarenheter kring dessa. Jag redovisar här mitt syfte med studien, mina forskningsfrågor samt upplägget av uppsatsen.

Teori. Under teori presenterar jag det teoretiska forskningsfältet mot bakgrund av vilket jag gör min studie. Jag kommer här att diskutera för ämnet adekvat litteratur samt dess betydelse för min egen och andras studier inom området. Jag redogör också för begreppen intersektionalitet, genus- och queerteori och deras innebörd.

Metod. I det här avsnittet berättar jag vilken metod jag använt för genomförandet av min studie och vilka problem denna för med sig.

Resultat och Analys. Under resultatdelen kommer jag göra en diskuterande analys av det jag kommit fram till. Vilka konkreta skillnader kan skönjas efter tjugo år och hur förhåller sig de båda böckerna till begreppen intersektionalitet och queerteori?

Avslutande diskussion. Här diskuterar jag mina resultat utifrån tidigare forskning.

2. Teori

I teorikapitlet kommer jag presentera teoretiska perspektiv av ett axplock forskare och filosofer, som kan hjälpa mig att förstå och problematisera studieobjektet.

2.1 Genus

Genus betyder socialt kön, det vill säga de identiteter och egenskaper som vi kopplar till innehavandet av ett visst biologiskt kön. Hirdmann (1988) introducerade begreppet *genus* i Sverige i slutet av 1980-talet. Hon hämtade det då från engelskans *gender* och presenterade dess betydelse. Hirdmann skapade ett visuellt system för att synliggöra hur samhället var/är uppbyggt kring det sociala könet.

Hon gör en koppling till hur den västerländska historien ser ut, och menar att relationen mellan man och kvinna är en avgörande historisk faktor. Genussystemen som finns i dagens samhälle och som funnits genom historien reproducerar sig hela tiden och på så sätt lever genussystemet ständigt vidare i ”nygamla” konstellationer, enligt Hirdmanns resonemang. Här visar hon också på hur genusystemet synliggör hur samhället ser ut i ett vidare perspektiv då kvinnoforskningen inte bara handlar om kvinnor utan ”hela det mänskliga dramas historia och samtid” (Hirdmann, 1988, s. 125)

Hennes två principer för upprätthållandet av genusystemet är dels principen om könets *isärhållande*. Det innebär att det i samhället förväntas vara en uppenbar och självklar skillnad mellan kategorierna kvinnor och män och att ett fokus på dessa kategoriers olikheter aktivt upprätthålls i de flesta sammanhang. Det innebär också att mannen används som norm och därmed utgör det självklara utgångsläget för vad en människa är, vilket automatiskt gör kvinnan till den avvikande och skapar en hierarkisk ordning.

Hon talar också om isärhållningens grunduttryck som hon menar finns i både föreställningar om manligt och kvinnligt och i arbetsdelningen könen emellan. Den ena sortens människa, vilket i detta fall innebär innehavaren av ett visst biologiskt kön, definieras utifrån var den befinner sig och vad den utträttar där. Det andra könet definieras därmed utifrån andra omständigheter, beroende på att innehavaren av det könet är på andra ställen och utträttar andra saker (Hirdmann, 1988).

Vidare beskriver Hirdmann de ”genuskontrakt” som hon menar finns i varje samhälle och varje tid. Ett kontrakt som inte är någon jämbördig överenskommelse utan styrs av den part som definierar den andra (Hirdmann, 1988).

Hirdmanns artikel, med rubriken ”Genussystemet – reflektioner kring kvinnors sociala underordning” (1988), behandlar genusfrågan ur ett nästan helt och hållet *strukturellistiskt* perspektiv. Strukturalism är en benämning på ett specifikt sätt att se på och kartlägga samhällets sociala uppbyggnad. Det innebär att man utgår från konkreta kategorier, som till exempel man och kvinna, när man beskriver maktmönster och orättvisor i samhället. Hirdmanns reflektioner kring genus blir ytterst relevanta för min studie, då dessa på ett så tydligt sätt förhåller sig strukturellistiskt till genus, vilket kanske också är utgångsläget för de två litterära verk jag undersöker. Dessutom refererar Olofsson (2007) även till Hirdmann i sin bok.

Hirdmanns behov av att skapa ordning i jämställdhetsdebatten resulterar i ett strukturerat kartläggande av hur samhällsstrukturen såg ut vid tiden för hennes artikels utkomst och under

historiens gång. Detta strukturalistiska utgångsläge kan både ifrågasättas och kritiseras utifrån ett mer *poststrukturalistiskt* perspektiv.

Någon som ”svarat” på Hirdmanns artikel med ett mer poststrukturalistiskt synsätt är Carlsson Wetterberg (1992) i sin artikel ”Från patriarkat till genussystem – och vad kommer sedan?”. Carlsson Wetterberg diskuterar Hirdmanns strukturalism med Scotts poststrukturalistiska synsätt med utgångspunkt i bland annat Scotts ”Gender and the politics of history”.

Poststrukturalismen, som utvecklades efter strukturalismen som ett svar på denna, handlar om ett vidare synsätt på maktmönster i samhället. En poststrukturalist menar att alla maktrelaterade situationer är kontextbundna och att ingenting kan förklaras eller förenklas genom att kategorisera människor eller situationer. Poststrukturalismen är baserad på en mer komplex förståelse av hur orättvisa strukturer är uppbyggda och utgår från individen och den tillfälliga kontext denne befinner sig i för att förklara hur orättvisor uppkommer och ser ut i en viss situation, till skillnad från strukturalismen som förklarar makt på ett mer kategoriserat och statiskt sätt (Carlsson Wetterberg, 1992). I min studie kommer jag bland annat undersöka hur poststrukturalistiskt vinklade mina två undersökningsobjekt är (eller inte är). Därför anser jag att det är viktigt att inkludera poststrukturalismen i min teoretiska grund.

Ett exempel på ett mer poststrukturalistiskt synsätt är att det inom gruppen ”kvinnor”, menar Carlsson Wetterberg, finns en alldeles för stor variation av individuella verkligheter för att det ska vara möjligt att kalla denna grupp homogen (Carlsson Wetterberg, 1992).

Hon diskuterar den, inom genusvetenskapen, ständigt återkommande paradoxen: hur kan man bekämpa ojämlikheterna i samhället utan att på ett strukturalistiskt sätt definiera och kategorisera människor? Om man antar att ett poststrukturalistiskt perspektiv ger en större individuell frihet, eftersom detta möjliggör en kontextbaserad och mer tillfällig definiering av verkligheten och därmed individen, hamnar man i svårigheter när det gäller bekämpningen av underordning av till exempel kvinnor som grupp.

Carlsson Wetterberg (1992) vill vidare i sin artikel förespråka att det ena perspektivet inte behöver utesluta det andra, ett perspektiv som kombinerar de faktum att gruppen ”kvinnor” är full av kontextbundna variationer samtidigt som det ändå går att vidhålla att en kvinnlig underordning i allra högsta grad existerar. Dessutom snuddar hon vid ett *intersektionellt* synsätt när hon säger att kvinnors underordning hänger ihop med andra hierarkiska strukturer. Man kan alltså också kritiserar det strukturalistiska synsättet utifrån ett intersektionellt perspektiv.

Intersektionalitet, som handlar om hur olika sociala kategorier (som etnicitet, klass och sexualitet) samspelar med genus, är aktuellt inom det genusvetenskapliga fältet. En komplex verklighet kräver fler djupgående perspektiv för att analysera hur olika faktorer samspelar. Det intersektionella perspektivet har sitt ursprung i den antirasistiska kritiken av just den ”vita”, hegemoniska feminismen. Ett av problemen med denna, ursprungliga, hegemoniska feminism är att den exkluderar individer som inte kan kategoriseras enligt gruppens gällande norm. Kvinnor som inte tillhör gruppen ”vit medelklass” har i många fall inte mycket gemensamt med dessa individer och det blir då problematiskt att göra en självklar koppling mellan dessa (de los Reyes & Mulinari, 2005).

Den intersektionella debatten belyser att sociala kategorier som etnicitet, ålder, sexualitet och funktionsförmåga exkluderas i den hegemoniska feminismens rum och att det är viktigt att inte bara synliggöra maktrelationer, utan att också förklara varför, och på vilket sätt, de är så viktiga. Ett intersektionellt perspektiv gör det möjligt att se hur olika maktaspekter samspelar

med varandra (de los Reyes & Mulinari, 2005). Jag ämnar titta på om och i så fall hur, sektionalit diskuterar i de två böckerna jag ska undersöka i min studie.

Det är inte bara inom det genusteoretiska fältet som ett intersektionellt perspektiv är användbart. En vidare förståelse av maktrelationer och orättvisa förhållanden är av intresse för fler vetenskapliga fält och författarna till boken "Intersektionalitet", de los Reyes och Mulinari, menar att det är nödvändigt att arbeta över de teoretiska fältgränserna för att ha en chans att skapa förståelse om hur maktrelationer verkar i samhället.

2.2 Queerteori

Ett annat teoretiskt fält som utvecklats ur det genusvetenskapliga är det queerteoretiska. När man behandlar begreppet queerteori är Butler en av de centralfigurer man ofta stöter på. Hennes bidrag till genusfältet skulle kunna sammanfattas i två huvudsakliga delar. För det första anser hon att även "biologiskt kön" är en social konstruktion. Med detta menar hon att kategorierna kön/genus inte kan kopplas till några biologiska skillnader mellan kvinnor och män. Det skulle lika gärna kunna finnas femton olika "sorters" kroppar som två, eftersom dessa två stereotypa versioner av den mänskliga kroppen bara stämmer överens med ytterst få människor (Rosenberg, 2002). På så sätt blir även det "biologiska könet" en konstruktion av två förbestämda kategorier, i vilka vi förväntas rätta in oss utan motstånd, oavsett om vi upplever oss tillhöra någon av dessa eller inte.

Vidare har Butler presenterat idén om att genus inte handlar om något man *är* utan något man *gör*. Genus återskapas och ombildas kontinuerligt i alla typer av sammanhang och det är alltså snarare är handlingarna som är i centrum än något annat. På så vis blir handlingarna också avgörande för identiteten. Genealogi och performativitet är de två begrepp som används för att rubricera Butlers idéer kring detta (Rosenberg, 2002). Detta är något jag också vill inkludera i min jämförande studie av de två böckerna av Einarsson/Hultman (1984) och Olofsson (2007).

Vad som följer på Butlers resonemang är att även sexualitet är en social konstruktion. Något som Foucault redan innan Butler belyst genom sina idéer om att det inte finns någon "ursexualitet" utan att sexualiteten hela tiden skapats och formats genom historiens olika samhällen (Rosenberg, 2002). Och hur och varför det kommit att bli så att den heteronormativt baserade sexualiteten blivit den dominerande jämfört med andra sexualiteter. Foucault (1976) talar om sin förundran över människans jakt på att hitta en sanning i könet. Rosenberg menar att det hänger ihop med ett maktutövande som förutsätter att alla för en heteronormativ livsstil. Med heteronormativ menar jag här en livsstil som utgår från att alla individer som lever i relationer gör det i en heterosexuell konstellation.

Foucaults fortsatta samtal kring "könets logik" kontra "könets fysik" belyser det som både Olofsson och Einarsson / Hultman behandlar i sina böcker, alltså det faktum att innehavandet av ett visst kön förutsätter (enligt en slags konstruerad logik) att man är en viss typ av människa (Foucault, 1976).

Rosenberg resonerar kring den omöjliga uppgiften att definiera ordet queer, då det ligger i begreppets natur och hela existensen att det inte går (Rosenberg, 2002). Det hon dock skriver är "det queera förhållningssättet står alltid i relation till den heterosexuella normen som exkluderande princip" (Rosenberg, 2002, s. 15). Man skulle alltså kunna säga att "queer" står för det som avviker från normen, det vill säga allt som inte kan inordnas under en heteronormativ livsstil. Heteronormativitet är ett centralt begrepp inom queerteorin och något som man

i detta teoretiska forskningsfält ständigt förhåller sig till. Rosenberg talar i ”Queerfeministisk agenda” om den kritiska granskningen av det heteronormativa synsättet (Rosenberg, 2002).

Rosenberg behandlar också det spänningsförhållande som råder mellan maktkritisk feminism och mer liberal queerteori. En del feminister ser en fara i att många ansluter sig till en mer queerteoretisk ståndpunkt då queeteorin riskerar att utveckla en maskulinitetsbaserad kärna och på så sätt återskapa mannen som norm (Rosenberg, 2002). Man kan också diskutera, som jag tidigare nämnde i anslutning till Carlsson Wetterbergs kritik av Hirdmanns artikel om genusystemet, huruvida det är möjligt att bekämpa förtryck mot kvinnor som grupp om man inte, åtminstone i vissa kontexter, tillåter sig att kategorisera individer på ett mer strukturalistiskt sätt. Queeteorin är alltså ganska intimt sammankopplad med poststrukturalismen, och dessa två skiljer sig på ett påtagligt sätt från strukturalismen genom att de inte definierar och kategoriserar på samma sätt som strukturalismen gör.

Någon som använder queerteori i en kvalitativ studie, och dessutom i en pedagogisk kontext, är Ambjörnsson (2004) som skrivit ”I en klass för sig, genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer”. Ambjörnsson tittar i sin studie på hur genus och sexualitet skapas i ett gymnasiesammanhang. Hon diskuterar hur utanförskap kan se ut och skapas i en pedagogisk kontext, ur ett intersektionellt perspektiv där en del av fokus ligger på föreställningar om normalitet och avvikelse. Dessa föreställningar kunde, menar Ambjörnsson, ofta vara svåra att verbalisera och därmed också svåra att ringa in på ett konkret sätt, det kunde till exempel röra sig om en subtil känsla av att inte smälta in. Föreställningarna skapade ett exkluderande klimat där allt och alla som föll utanför ramen för det förväntade inte riktigt hörde hemma (Ambjörnsson, 2004). Här kommer både queerteori och intersektionalitet in som vetenskapliga parametrar för att behandla ”det avvikande” i kontrast till det förväntade, alltså det som betraktas som normalt.

3. Metod

I enlighet med den poststrukturalistiska utgångspunkt jag har i min forskning är min ståndpunkt att vetenskap inte utgörs av en objektiv sanning utan formas i en specifik kontext och av en subjektiv kunskapsproducent. Mot denna bakgrund kommer jag nu redogöra för den metod jag valt.

I detta kapitel kommer jag lyfta fram metodologiska överväganden och tillvägagångssätt i analysarbetet av studien. Min studie är en textanalys inriktad på att granska och jämföra texternas ideologiska innehåll vad gäller kön och genus i det pedagogiska rummet. För att undersöka de ideologiska aspekterna av till exempel ett textsammanhang kan man använda sig av just *idé- och ideologianalys* (Bergström & Boréus, 2005), vilket jag i detta sammanhang gjort på ett jämförande sätt utifrån de två olika texterna.

Det finns ingen given mall för exakt hur en idé- och ideologianalys ska vara utformad, vilket innebär att man som forskare har tämligen stora friheter att anpassa sina undersökningsinstrument efter undersökningens syfte (Bergström & Boréus, 2005).

När man gör en analys av det här slaget kan man använda sig av tre steg; till att börja med analyserar man texten, sedan följer en diskussion om textens referenser och dessutom kompletterar man med att diskutera den sociala kontext texten producerats i. Lämpligt är också att på ett överskådligt och konkret sätt visa hur man relaterar resultatet av analysen till den ursprungliga forskningsfrågan (Bergström & Boréus 2005). Vidare, skriver Bergström och Boréus att det är viktigt att kunna motivera valet av sina källor för att läsaren ska få förtroende för undersökningen. Andra typer av textanalys är till exempel innehållsanalys, argumentationsanalys och diskursanalys (diskursanalysen anses dock ibland fortfarande som en kontroversiell analystyp inom samhällsvetenskapen). Min textanalys baseras på en idé- och ideologianalytisk grund där jag utgått från ett tankesätt som kan beskrivas av följande citat: ”Ett sätt att klassificera olika idéanalyser är att utgå från syfte och ambition. I så fall skulle tre olika syften kunna urskiljas: ett beskrivande, ett förklarande och ett syfte som inbegriper ett ställningstagande” (Bergström & Boréus, 2005, s. 155)

Vidare kan man beskriva den här typen av textanalys på följande sätt: ”I enlighet med ett ideologikritiskt anslag ska olika inslag i en dominerande ideologi jämföras med en yttre verklighet. Ideologin skall därmed begripliggöras, eller snarare avslöjas.” (Bergström & Boréus, 2005, s. 157). Som med alla forskningsmetoder finns det risker även med den metod jag valt. Ett exempel på det är att jag, som forskare, kan vilja (och i mitt fall alldeles uppenbart vill) påvisa en skillnad både mellan de båda böckerna och mellan den nyare boken och ”verkligheten” i skolan. Jag har valt dessa två böcker som undersökningsmaterial, trots att det finns annan litteratur på området. Jag har låtit dessa två undersökningar beskriva de sociala förhållanden jag vill undersöka. Detta har självklart avgjorts av mitt personliga perspektiv och intresse. Man skulle också kunna kritisera min jämförelse av den anledningen att de båda böckerna är lite olika i sin utformning, men jag anser ändå att jämförelsen är motiverad eftersom de behandlar flera gemensamma teman.

Tillvägagångsätt

Jag kommer i detta avsnitt motivera och diskutera mitt val av textunderlag för min studie. Den första boken jag använder som material för min jämförande textanalys är ”God morgon pojkar och flickor” (Einarsson & Hultman, 1984). Det var för mig ett ganska självklart val då den var banbrytande för sin tid och blev mycket uppmärksammad. Utbudet av den här typen av litteratur var vid tiden för bokens tillkomst mycket begränsat. Dessutom refereras det till den än idag. ”Modiga prinsessor och ömsinta killar” (Olofsson, 2007) blev också ett naturligt val av jämförande litteratur eftersom den behandlar samma ämnen. Båda böckerna handlar om genusfrågor i skola och förskola, som också är min framtida arbetsplats och därför är extra intressant för mig som blivande lärare.

De två böckerna skiljer sig dock avsevärt åt till exempel när det gäller ur vilket perspektiv de är skrivna. Einarsson och Hultman har i sin studie tagit rollen av utomstående observatörer, varifrån de beskriver situationen som de ser den. ”Modiga prinsessor och ömsinta killar” är däremot skriven av en ”insider”, som själv arbetar med just detta ämne och dessutom utbildar andra människor i det. Man kan också tydligt se en skillnad de båda böckerna emellan på så sätt att Einarssons och Hultmans bok är mer språkligt inriktad medan Olofssons är både språklig och praktisk. En anledning till att jag valde Olofssons bok är att den ger en bred genomgång av ämnet och en annan är att boken är väldigt nyutkommen och jag vill studera så nytt material som möjligt.

Min tanke kring själva studiens upplägg ser ut så att jag gör djupdykningar i några olika områden och fenomen som dyker upp i båda böckerna, för att sedan jämföra hur de behandlas och diskuteras av respektive författare. Dessa områden och fenomen är listade i kapitel 4.1. Vidare har jag valt att titta på hur de två böckerna förhåller sig till begreppen intersektionalitet och queerteori som jag beskrivit i mitt teorikapitel. De båda böckernas förhållningssätt till dessa två begrepp beskrivs i kapitel 4.2 och 4.3.

4. Resultat och Analys

Det här kapitlet innehåller dels en konkret jämförelse mellan de båda böckerna, där jag använt mig av olika teman utifrån vilka jag belyser böckerna och tittar närmare på hur de förhåller sig till respektive tema. Vidare undersöker jag de båda böckerna utifrån ett intersektionellt perspektiv och slutligen gör jag en queerteoretisk analys av objekten.

4.1 Konkret jämförelse (vad har hänt under tjugo år?)

Här undersöker jag på ett konkret plan hur böckerna skiljer sig åt, eller liknar varandra utifrån följande punkter:

- Flickor som hjälpredor
- Pojkar som bråkstakar
- Talutrymme i klassrummet
- Pojkar som roliga
- Pojkar som vinnare, eller förlorare

4.1.1. Flickor som hjälpredor

Att flickor ofta hamnar i situationer där de automatiskt blir ett slags hjälpredor till läraren är ett fenomen som behandlas i båda böckerna. I ”God morgon pojkar och flickor” (Einarsson & Hultman, 1984) talas på flera ställen om hur flickorna får träda in som ställföreträdande lärare i tid och otid och hur de förväntas vara delaktiga i upprätthållandet av ordningen i klassrummet. Författarna konstaterar att det i de klasser de observerat alltid funnits en ”hjälpplärare” som sett som sin uppgift att dela läraransvaret med läraren. Denna hjälpplärare har alltid varit en flicka, och hennes tre huvudsakliga uppgifter har i de flesta fall varit att dels övervaka läraren för att på så sätt kunna hjälpa denne att se till att reglerna efterföljs, dels har hon trätt in i lärarens ställe och slutligen försöker hon föregripa vad som skall komma och tar lärarplatsen även här genom att högt instruera gruppen om vad de ska göra senare (Einarsson & Hultman, 1984).

Olofsson tar upp samma problematik och trots tidsspannet mellan de båda böckerna använder hon sig nästan av exakt samma uttrycksätt som Einarsson och Hultman när hon skriver ”Flickor agerar ofta hjälpfröknar” (Olofsson, 2007, s. 46). Olofsson talar här om att det från lärarnas sida uppfattas som en naturlig sak att flickor som presterar högt får agera hjälpare åt elever som är svagare i sina studieprestationer, och att flickor ofta används som ordningsvakter genom att till exempel placeras mellan stökiga pojkar för att ha en lugnande inverkan på dessa. Något som dock skiljer Olofsson respektive Einarsson och Hultman åt i detta avseende är att Olofsson lyfter fram vad detta mönster får för konsekvens för pojkarna. De högpresterande pojkarna får, till skillnad från sina flick-klasskamrater, specialuppgifter och spöras att utveckla sin egen prestation snarare än att lägga sin energi på att hjälpa andra i klassen (Olofsson, 2007).

4.1.2. Pojkar som bråkstakar

Att pojkar klassas som bråkigare och stökigare än flickor talas det om i både Einarssons och Hultmans och i Olofssons bok. Olofsson talar om hur ordentliga flickor ofta placeras mitt emellan två ”stökiga” pojkar. Pedagogen förutsätter alltså att just pojkar är bråkiga och stökiga, enbart beroende på att de tillhör ett visst kön, och gör utifrån denna förutfattade mening en klassrumsplacering som bygger på ett löst antagande om att det ligger till på det viset (Einarsson & Hultman, 1984). ”Det förefaller som om läraren i Mellanskolan då och då söker sig till en grupp flickor för att hämta stöd och finna vila. Efter att ha undervisat pojkar ett tag går hon ofta till flickgruppen och småpratar till synes mer avslappnat” (Einarsson & Hultman, 1984, s. 147). Här talar den äldre studien för att läraren upplever det mer ansträngande att umgås med och undervisa pojkarna, då dessa är mer bråkiga än flickorna.

När man däremot tittar lite på de elever Einarsson och Hultman studerat, visar det sig att de inte är placerade varannan pojke, varannan flicka kontinuerligt. Istället har (i en av klasserna) eleverna placerats bredvid en elev av samma kön *förutom* i de särskilt ”bråkiga” fall av pojkar som fått varsin ”hjälpfröken” bredvid sig i form av en flickelev. Kanske var alltså ”varannanplaceringen” inte lika självklar under denna tid, men mönstret är ändå tydligt; de skötsamma flickorna får som extrauppgift ta hand om de stökiga pojkarna. Det man dock skulle kunna urskilja är att mönstret, pojkar = stökiga och flickor = skötsamma, inte tonats ner under åren utan snarare förstärkts. ”Killarna leker någonstans i preferin, kanske i kuddrummet. Man vet inte riktigt vad de håller på med. Man kanske tänker – De jagar väl runt någonstans. Men så hör man skrik och bråk, och med en suck tar man sig dit för att skilja bråkstakarna åt.” (Olofson, 2007, s. 50)

4.1.3. Talutrymme i klassrummet

Vem eller vilka elever som får mest talutrymme i skolan är en debatt som hängt med ett tag och både Einarsson & Hultman och Olofsson tar upp den utifrån respektive rådande tidsperspektiv. I båda fallen beskrivs att fördelningen av talutrymme i klassrummet ser ut på så vis att läraren upptar cirka två tredjedelar, pojkarna tar sedan två tredjedelar av det som är kvar medan flickorna bara upptar den sista tredjedelen av samtliga elevers taltid. Pojkarna får även i övrigt mer uppmärksamhet än flickorna, både negativ och positiv (Olofsson, 2007). Einarsson och Hultman (1984) poängterar också att även den individuella fördelningen av vilka elever som pratar mest avslöjar ett mönster som tyder på att det är pojkarna som tar mest talutrymme.

Den grupp som pratar mest i klassrummet består oftast av tre eller fyra pojkar och en eller två flickor, medan den grupp som inte pratar överhuvudtaget under skoldagens gång brukar utgöras av fyra, fem flickor och kanske en pojke (Einarsson & Hultman, 1984). Olofsson refererar till en undersökning av Molloy (1987), som avslöjar vad som händer när man på ett strukturellt och konkret sätt ville ge flickor och pojkar lika mycket talutrymme i klassrummet genom att helt enkelt ställa varannan fråga till en pojke och varannan till en flicka. Resultatet blev att inte bara pojkarna utan även flickorna upplevde förändringen som orättvis gentemot pojkarna, då dessa plötsligt upplevdes få orättvist lite uppmärksamhet. När pojkarna fick mest tid upplevde alltså eleverna att allt stod rätt till men när tiden fördelades lika mellan pojkar och flick-

or upplevde samtliga elever att förändringen skapade en orättvis situation för pojkarna (Olofsson, 2007).

Det man här jämförelsevis kan konstatera är att Einarsson och Hultman redan under åttiotalet redovisade hur talutrymmet såg ut i svenska klassrum, men att det inte verkar ha förändrats så mycket under de cirka tjugo år som gått mellan de båda böckernas utkomst, eftersom Olofsson (2007) redovisar att problemet tycks finnas kvar.

4.1.4 Pojkar som roliga

En annan sak som tas upp i de båda böckerna, och därför kan användas som jämförelsematerial är fenomenet att pojkar uppfattas som och förväntas vara roliga. Einarsson / Hultman belyser detta bland annat genom att redovisa en konversation som pågår i klassrummet där det blir tydligt att de skratt som förekommer oftast gör det i samband med pojkars verksamhet.

”1. Läraren: Vad skulle du göra?

Pontus-LU: Bilda par.

L: Nå men gör det då! (Någon skrattar till.)

2. L: Ett annat uttryck! Lukas!

Lukas-LU: Eh de, (skrattar till) vad vi pratar om?

L: Ja vad (skrattande) pratar vi om ja?”

(Einarsson & Hultman, 1984, s.117)

Att locka till sig skratt är ett sätt för pojkarna att utmärka sig (Einarsson & Hultman, 1984). Skrattet är, när det förekommer i konversationer med pojkarna, ett tecken på öppenhet och skämt, till skillnad från de situationer när det förekommer i konversationer med flickorna då det är mer förknippat med förlägenhet.

Olofsson (2007) tar upp att humor och skämtsamhet är en viktig del när man arbetar med flickor och bör vara en av målsättningarna när man arbetar med genus i förskolan. Beroende på att det traditionellt inte är kvinnorna som skämtar utan framförallt männen. Som tillhörande det kvinnliga könet bör man istället ägna sig åt att skratta åt mäns skämt, som en lojal åhörare. Olofsson berättar om hur hon, i sin pedagogiska verksamhet, bland annat fokuserat på att låta flickorna agera pajaser genom att anordna sammankomster då flickorna fått ställa sig upp inför gruppen och ”vara roliga” med hjälp av olika roliga attribut som till exempel lösnäsor (Olofsson, 2007).

4.1.5. Pojkar som vinnare, eller förlorare

Strävan efter lika villkor mellan könen handlar om att *samtliga* elever ska få möjligheter att vara den de vill, utan att tvingas in i något som är icke självvalt. Hur talar de båda böckerna om detta? Framställs pojkarna som vinnare eller förlorare? Einarsson och Hultman (1984) talar om att egenskaper som ofta tillskrivs flickorna, som tålamod och förnöjsamhet, kan vara till fördel i skolan, där man har nytta av att kunna anpassa sig efter omgivningen. På så vis kan det te sig som om pojkarna inte klarar skolan lika bra. Tiden efter skolan, menar de, är det dock snarare hämmande att ha dessa egenskaper, som kan yttra sig i en mer tillbakadragen attityd och pojkarna har då fördel. Här kan man dock se att det redan tidigt pratas om hur även pojkarna förlorar på de sneda genusrollerna i skolan.

Olofsson nämner denna fråga vid ett flertal tillfällen och talar om vikten av att övertyga föräldrar om att både pojkar och flickor blir vinnare i genusarbetet. Hon menar att det krävs en viss strategi och en hel del genomtänkta och välformulerade fraser för att övertyga på rätt sätt, utan att situationen upplevs som hotfull för de som "utsätts" för den. Speciellt, menar Olofsson är det pappor till pojkar som reagerar på planerna om ett jämställdhetsarbete i förskolan. De undrar om det kommer gå ut över pojkarna på ett negativt sätt när man lyfter fram flickorna mer medvetet (Olofsson, 2007). Det kan också handla om en rädsla hos papporna att pojkarna ska feminiseras och avvika från det heteronormativa. Det som måste poängteras, säger Olofsson (2007) är att ett genomtänkt jämställdhetsarbete vinner alla på.

4.2 Intersektionalitet

Om man vinklar sin jämförelse mellan de båda böckerna och belyser den ur ett intersektionellt perspektiv hittar man andra skillnader och brister.

4.2.1. Klass

Hur problematiserar de två böckerna klassperspektivet? Einarsson och Hultman (1984) talar på flera ställen om betydelsen av klasstillhörighet i elevgruppen. De skriver till exempel att medelklasstillhörande elever i större utsträckning följer ett traditionellt könsmonster men säger i samma andetag att deras klassrumsundersökningar inte alls bevisar detta utan snarare visar motsatsen. Här blir det svårt att följa med i resonemanget.

Vidare talar författarna om hur de gjort större delen av sin undersökning i Malmö, där de menar att det finns en tydlig social segregation skolorna emellan, vilket kommer sig av de lika segregerade bostadsområdena. Einarsson och Hultman nämner alltså, för sin studies tydlighet, att de undersökt både skolor med arbetarklassbarn och skolor med övre medelklassbarn, men det blir aldrig riktigt tydligt hur skillnaderna ser ut ur ett genusperspektiv. Kanske är det dock just det som är deras poäng, att författarna inte kunde se några skillnader.

Vad säger då Olofsson (2007) om detta? Inte mycket... det hon nämner är att flickor från arbetarklassen tillsammans med flickor som skäms för hur de ser ut, hör till en grupp flickor som inte tar plats i skolan utan är blyga och därför håller sig i skymundan (Olofsson, 2007). Olofssons undersökning skulle kanske må bra av att kompletteras med fler vinklingar ur klassperspektivet. Eller är det så att klasstillhörighet blivit mindre tydligt i samhället sedan Einarssons och Hultmans bok kom ut? Är det numera inte speciellt intressant eller relevant att ha med den aspekten? Är Malmös skolor inte längre socialt segregerade?

4.2.2 Etnicitet

När man går vidare och tittar på hur de båda böckerna förhåller sig till etnicitet som ännu en avgörande faktor i deras undersökningsmaterial, ser det ännu sämre ut. Einarsson och Hultman (1984) tar vid ett tillfälle upp att det finns en pojke i en av klasserna de undersökt som är invandrarbarn och inte behärskar det svenska språket särskilt bra. Detta är allt de nämner om denna pojke. Själva meningen ter sig nästan malplacerad i den kontext den uppträder eftersom den nästan helt verkar sakna sammanhang. Varför nämner författarna överhuvudtaget detta faktum när de sedan inte utvecklar det alls? Då "God morgon pojkar och flickor" är väldigt språkligt inriktad i sin utformning och just i detta avsnitt behandlar klassens samspel ur ett

språkligt perspektiv, skulle det ju kunna vara bra att nämna att en av eleverna inte har samma förutsättningar att delta i detta samspel då han inte behärskar språket. Men vad får detta för konsekvenser för gruppen? Och på vilka andra sätt spelar etnisk tillhörighet en roll i det genuspedagogiska rummet? Man saknar en uppföljning på det etniska perspektivet i Einarssons och Hultmans bok.

När man istället tittar igenom Olofssons undersökningar och kanske hoppas på att de dryga tjugo år som gått mellan böckernas tillkomst skulle kunna bidra till ett vidgat etnicitetsperspektiv och ett självklart inkluderande av denna aspekt i genusrelaterade undersökningar, blir man besviken. Om Olofsson medvetet väljer att exkludera det etniska perspektivet eller om det är något hon utelämnat av misstag i sina observationer vet jag inte, men jag saknar det genomgående i hennes bok. Här kan man göra en jämförelse med Ambjörnsson (2004) som i sina observationer kontinuerligt har ett intersektionellt perspektiv och därmed ständigt inkluderar faktorn etnicitet i sin undersökning. Ambjörnssons studie handlar förvisso om gymnasietjejer och Olofsson (2007) skriver i huvudsak om förskolebarn, men jag förstår inte varför det skulle utgöra någon skillnad i hur viktig denna aspekt är för deras respektive observationer.

Även om Olofssons ”informanter” kanske representerade en etniskt ganska homogen grupp av barn, är det ju viktigt att nämna att det förhåller sig på just det sättet och samtidigt diskutera vilka eventuella konsekvenser det skulle kunna få för hennes undersökning.

4.2.3 Om att ge könskategori företräde

Olofsson snuddar dock vid ett intersektionellt tänkande när hon talar om hur vanligt det är att kategorisera efter kön. Olofsson menar att könet som kategoriserande egenskap utkonkurrerar alla andra sociala kategorier som till exempel etnisk tillhörighet och religion, i fråga om vad som bedöms och uppfattas som viktigast. Hon talar också kort om den variation av individer som en grupp kvinnor kan utgöra. Något som de los Reyes och Mulinari (2005) utvecklat och problematiserat i sin bok ”Intersektionalitet”.

Einarsson och Hultman (1984) gör en jämförelse mellan könsbaserad kategorisering och annan sådan, till exempel kategorisering utifrån hudfärg eller etnisk tillhörighet, för att på så sätt förstärka det absurda även i kategorisering efter kön.

Vidare berättar de att de är medvetna om att de utelämnat sociala aspekter som klasstillhörighet och etnisk bakgrund när de observerat elever, och istället fokuserat enbart på skillnaderna mellan könen. Detta, menar författarna, ser de snarare som något positivt eftersom det möjliggjort för dem att på ett tydligare sätt kartlägga flickors och pojkars olika villkor och förutsättningar i skolan. Hade de tagit hänsyn till dessa andra aspekter hade fokus blivit mer subtilt och studierna hade inte kunnat belysa det de vill få fram på ett lika tydligt sätt (Einarsson & Hultman, 1984).

Den frågan jag dock ställer mig är om de båda böckerna, genom sitt exkluderande av andra sociala kategorier än kön, kanske snarare stjälper än hjälper sig själva i sin strävan att göra en rättvis kartläggning av orättvisan.

4.2.4. Kvinnogrupp och systemskap

Einarsson och Hultman (1984) talar om att det borde vara intressant för kvinnliga lärare att se till att flickorna inte särbehandlas på ett ofördelaktigt sätt eftersom lärarna tillhör samma kön.

Där kan man tydligt se hur en föreställd ”naturlig” sammanhållning kvinnor emellan förväntas göra de kvinnliga lärarna speciellt fokuserade på att hjälpa ”sina egna”, alltså flickorna. Einarsson och Hultman gör sedan en något förvånande koppling här, då de fortsätter resonera kring huruvida detta skulle kunna ha en psykoanalytisk koppling kring hur mödrar fostrar sina döttrar. Resonemanget mynnar dock ut i ett konstaterande om att det är riskfyllt att göra kopplingar mellan strukturen i skolan och ”lärarnas själsliv” (Einarsson & Hultman 1984, s. 232)

Olofsson (2007) talar mycket om systerskap i sin bok. Här uppmanas flickorna att vara solidariska mot varandra och stötta de som träder utanför könsmönstren och berömma sina duktiga kompisar. Hon skriver att deras arbete med flickorna i förskolan hela tiden skulle genomgå av en systerskapskänsla som stärkte sammanhållningen. Hon nämner att en flicka i deras barngrupp, som avviker från normen, borde vara en bra förebild för de andra flickorna, men att de inte tycker om flickans beteende och att hon därmed hamnar lite utanför i gruppen. Därför menar Olofsson att vi måste arbeta en hel del med systerskap i den pedagogiska verksamheten, för att flickorna ska förstå värdet av att backa upp varandra (Olofsson, 2007).

Här gör Olofsson en tydlig markering att det nästan är nödvändigt att kategorisera utifrån kön för att motverka orättvisor, och att man som kvinna förväntas känna en självklar gemenskap med andra kvinnor, enbart av den anledningen att man tillhör samma kön. Är det kvinnors ansvar att se till att vi som grupp inte blir förtryckta? Kan det finnas risker med systerskapstänkandet och den exkludering av individer som detta kanske innebär?

4.3 Queeranalys

Hur ser de två studierna ”God morgon pojkar och flickor” och ”Modiga prinsessor och ömsinta killar” ut i queerteoretisk belysning?

4.3.1. Syn på kön och genus

Hur problematiserar författarna egentligen begreppet jämställdhet i sina studier? Båda böckerna talar mycket om att utjämna orättvisor mellan könen, men fokus hamnar nästan uteslutande på kategorierna pojkar och flickor och glider bort från individen. Kan därför jämställdhetsbegreppet vara ett hinder i utvecklingen mot en mer individanpassad pedagogisk verksamhet, eftersom det ligger i själva begreppets natur att kategorisera barnen efter könstillhörighet? Kan å andra sidan faran vara större att man genom att undvika att arbeta utifrån jämställdhetstermer, missar målet – att utjämna orättvisor?

När ”God morgon pojkar och flickor” kom ut var inte genus ett vedertaget begrepp och används därför inte i Einarssons och Hultmans studie. Men det framgår tydligt att författarnas ambition med sina studier är att vidga könsrollerna samt visa att könsrollsmönster är delvis socialt konstruerat och detta kan i högsta grad kallas för att arbeta utifrån ett genusperspektiv (Einarsson & Hultman, 1984).

Det bör dock påpekas att författarna till ”God morgon pojkar och flickor” ställer sig ambivalenta till om det handlar om biologiska eller sociala faktorer som ligger bakom könsmönstren. Hur mycket arv respektive miljö spelar in i elevernas beteende vill de låta vara osagt. Samtidigt menar de att det inte heller är av större intresse för deras arbete. ”Men även om så vore, att flickorna vore födda till tystlåtenhet och undergivenhet – vilket vi alltså inte tror – så är det ändå på det viset att alla människors röster och erfarenheter behövs för att göra det samhälle-

liga samtalet fullständigt” (Einarsson & Hultman, 1984, s. 234). Författarna markerar därmed tydligt att det är fullt möjligt att det finns biologiskt betingade skillnader mellan könen som inte går att rå på.

Olofssons (2007) använder sig av Hirdmann som referens, vilket visar att hon antar en strukturalistisk utgångspunkt för sin studie. Detta kan skönjas genomgående i Olofssons bok, då hon frekvent talar om flickor och pojkar och på så sätt exkluderar alla andra möjliga definitioner av en individ. I Olofssons bok blir avsaknaden av ett poststrukturalistiskt perspektiv nästan lika tydlig som i ”God morgon pojkar och flickor”, trots den stora tidsskillnaden mellan böckernas tillkomst.

En intressant aspekt är att Olofsson talar om att man som pedagog måste ha ”goda insikter i genusvetenskap” (Olofsson, 2007, s. 11), vilket indikerar att hon själv skulle besitta sådana. Samtidigt utelämnar hon en mängd genusvetenskapliga aspekter i sin studie genom att nästan helt utesluta ett intersektionellt och ett queerteoretiskt perspektiv. Även bilden på framsidan av boken talar för en strukturalism och kategorisering genom att visa två flickor, iklädda kjol, prinsesskrona och långt hår och två pojkar i byxor med kortare frisyrer. Dessutom handlar prinsessgruppsarbetet i Olofssons studie bara om hur begreppet ”flicka” bör utvecklas och utvidgas men inte hur det kanske bör problematiseras ur ett vidare perspektiv eller kanske ifrågasättas som lämpligt begrepp att använda överhuvudtaget.

4.3.2. Heteronormativitet

Olofsson (2007) snuddar inte vid den tanke Rosenberg (2002) presenterar i ”Queerfeministisk agenda”, att även biologiskt kön skulle kunna vara socialt konstruerat och att en kategorisering utifrån två olika grupper av kön därför blir mycket problematisk. I ”Modiga prinsessor och ömsinta killar” talar Olofsson också genomgående om ”mannen” och ”kvinnan” när hon beskriver parförhållanden i olika situationer, vilket på ett mycket starkt sätt förmedlar heterosexualiteten som norm. Hon nämner dock, som hastigast, problematiken i att förutsätta heteronormativitet och att till exempel en bild av två små pojkar som pussas skulle väcka uppseende och obehag hos många medan en bild på en flicka och en pojke som gör samma sak, sällan får någon att reagera negativt (Olofsson, 2007).

Den här diskussionen tas upp för marginellt och den heterosexuella normen för frekvent i Olofssons studie för att boken ska förmedla något annat än ett tämligen heteronormativt synsätt. I Einarssons och Hultmans (1984) studie tas heterosexualiteten för det mesta för given och problematiseras inte nämnvärt. Författarna talar kort om hur flickor lever i nära vänskapsförhållanden med sina väninnor och att pojkars vänskapsrelationer sällan ser ut på samma sätt, men det framgår tydligt att det i flickornas relationer handlar om bara just *vänskap* och inget annat (Einarsson & Hultman, 1984).

5. Avslutande diskussion

Att jämföra dessa två genuspedagogiska böcker tycker jag har varit väldigt spännande. Men också lite nedslående. När man går in på djupet av denna facklitteratur blir det ganska tydligt att det inte hänt särskilt mycket under de två decennier som passerat. Jag tycker själv det är förvånande att Olofsson (2007) inte problematiserar begreppen genusperspektiv och jämställdhet mer i sin studie. Den är relativt nygjord, men speglas ändå av nästan samma begränsande strukturalism som Einarssons och Hultmans (1984) bok. Visst är Olofsson konsekvent i sin strukturalistiska grundinställning, det kan man inte kritisera henne för, men hade det inte varit lämpligt att anta ett annat utgångsläge vid utförandet av en sådan här studie?

Att ha goda kunskaper om genus är för mig större än att bara prata om att utvidga pojk- och flickbegreppet. Kan man verkligen tala om genusperspektiv idag, utan att inkludera kopplingen mellan identitet och sexualitet till exempel på det sätt Rosenberg (2002) gör? Krävs det inte att man som forskare anammar ett queerteoretiskt perspektiv i sin studie för att komma bort från den heteronormativa principen Rosenberg (2002) talar om? Och är det inte just det heteronormativa man ställer sig kritisk till när man talar om att vidga genusperspektivet i undervisningen?

Olofssons (2007) studie är väldigt bra, eftersom den på ett konkret sätt tar upp hur man kan gå tillväga för att arbeta med jämställdhet i en pedagogisk verksamhet. Men kan det bli missvisande att använda sig av genusbegreppet när det snarare handlar om jämställdhet i Olofssons bok? Jag tror det. För mig är själva essensen av begreppet genus att problematisera allt! Alla kategorier, identiteter och kontexter behöver vändas upp och ner när man talar om att vidga genusperspektivet i undervisningen.

”God morgon pojkar och flickor” var kanske kontroversiell när den kom ut på åttiotalet, men numera är det inte många som höjer på ögonbrynen över de resultat Einarsson och Hultman (1984) kommer fram till. Att försöka inkludera ett genusperspektiv i undervisningen är för många pedagoger nuförtiden en självklarhet, även om man kanske inte alltid vet exakt *hur* detta ska gå till eller vad det egentligen innebär. Begreppet genus är i alla fall inte längre främmande i skolans värld, utan ett vedertaget begrepp som man kan kräva att pedagogisk personal har en viss kännedom om.

Hur är det då möjligt att det hänt så lite sedan 1984? Eller har det det? Kan det vara så att det rör sig om vissa sammanhang där genusperspektivet lyser med sin frånvaro, medan det i andra är mer tydligt? Borde i så fall inte det pedagogiska rummet vara en av de platser som skulle gå i bräschen för ett vidgande av detta perspektiv?

Ambjörnssons (2004) studie i hur identiteter skapas utifrån faktorer som etnicitet, kön och sexualitet i ett gymnasiesammanhang, tror jag kan spela en viktig roll som litteratur i en lärarutbildning. Inte bara därför att själva genomförandet av studien visar att det finns ett värde i att skaffa sig kunskap kring de här frågorna, utan också därför att boken på ett mycket konkret sätt redovisar hur de underliggande maktstrukturerna ger omedelbara konsekvenser i gymnasieelevernas verklighet. Detta är otroligt viktigt, tror jag. Att uppmana dagens lärare och pedagoger att ständigt koppla samman teori och praktik i de här sammanhangen, att man själv har en större chans att se och upptäcka negativa strukturer. Att se och förstå dem är en förutsättning för att kunna arbeta med att motverka dem.

I min inledning berättade jag om anledningen till att jag valt detta ämne som föremål för min forskning. Det kom sig av att jag helt enkelt saknat det i min lärarutbildning. Och att jag dessutom upplevt att jag mötts av mycket okunskap kring ämnet när jag tagit upp det till diskussion med mina lärare och andra som ansvarat för min utbildning.

Det intersektionella perspektivet är också något jag efterlyser i min utbildning och i den litteratur jag i denna undersökning studerat. Är det verkligen möjligt att ”mäta” orättvisor i samhällsstrukturen (och därmed också i strukturen i skolan) utan att låta olika sociala faktorer samspela med varandra som de los Reyes och Mulinari (2005) talar om? Går det, eller snarare – är det lämpligt – att göra undersökningar av hur jämställdheten och ett eventuellt genusperspektiv ser ut i skolan utan att låta dessa samspela med ett undersökande av andra sociala kategorier som etnicitet, sexualitet och klass?

Jag vill knyta an till det jag nämnt i mitt metodavsnitt, där jag talade om svårigheten i att acceptera att man som forskare alltid är en subjektiv kunskapsproducent och egentligen aldrig kan lämna en objektivt gjord studie till eftervärlden. Samtidigt menar jag att det är priset man får betala för att utveckla forskningen. Jag är glad över att både ”God morgon pojkar och flickor” och ”Modiga prinsessor och ömsinta killar” kommit ut och att de läses av pedagoger och andra intresserade eftersom de båda böckerna tar upp en mängd viktiga rättvisefrågor i det pedagogiska rummet, även om det nästan uteslutande handlar om kön.

Det jag dock inte kan bestämma mig för är om jag ska vara en aning imponerad över Einarssons och Hultmans forskningsbidrag inom ämnet då det kom så pass tidigt, eller om jag istället ska vara lite besviken på Olofssons bidrag som kom ut långt senare och inte skiljer sig så mycket från ”God morgon pojkar och flickor” som jag kanske skulle önskat. Det blir nog tyvärr det senare alternativet. Jag hade hoppats att utvecklingen över tid skulle synas mycket tydligare i Olofssons bok. Om än bara på det teoretiska planet, att det fanns en tydlig skillnad i sättet att angripa de här frågorna. Einarsson och Hultman (1984) talar i enkla, beskrivande drag om hur flickor och pojkar behandlas på olika sätt i skolan. Det intressanta är att Olofsson (2007) gör precis samma sak.

Än mer intressant är kanske att Foucault (1976) redan åtta år före Einarsson och Hultman (1984) kom ut med ett omfattande verk om just sexualitetens betydelse för identitetsskapandet. Foucault skriver förvisso inte om pedagogiska sammanhang men hans resonemang kring de här frågorna borde, tycker jag, ändå ha satt någon form av spår i den kommande genusorienterade litteraturen. Kanske var Foucault alltför provocerande för att hans diskussioner kring sexualitetens betydelse skulle tillåtas göra några avtryck i studier som rörde en tämligen konservativ svensk skola. Eller så handlar det bara om att hans nytänkande krävde en viss tid för att få genomslagskraft i forskarvärlden. Jag tror nog dock på det tidigare alternativet, då jag i min egen undersökning kan konstatera att Olofssons (2007) mycket nyare material inte heller nämnvärt problematiserar frågor kring sexualitet och identitet, utan snarare antar en strukturalistisk utgångspunkt för sitt resonemang, i likhet med Einarsson och Hultman (1984).

Är poststrukturalism och ”alternativa” sexualiteter fortfarande alltför provocerande ämnen för att ”släppas in” i skolans värld, frågar jag mig. Skulle det kanske till och med vara möjligt att författa samma typ av ”forskningsvar” på Olofssons (2007) bok som Carlsson Wetterberg (1992) skrivit till Hirdmanns (1988) artikel för åtskilliga år sedan? Jag tycker mig se mycket liknande strukturella mönster i Olofssons bok som jag hittar i Hirdmanns resonemang, vilket, menar jag, är förvånande då jag var övertygad om att skillnaden skulle vara större.

Hur skulle då jag vilja att genuspedagogiken utvecklar sig i framtiden? Frågan är svårbesvarad men viktig. Jag vill börja med att återigen förtydliga att jag verkligen är positiv till att den här typen av studier och litteratur görs och att jag tycker det finns väldigt mycket i det material jag gått igenom som är mycket bra. Om jag dock fick önska mig en utveckling av materialet skulle den nog se ut ungefär på följande vis:

Jag skulle göra det ”queera” till en naturlig beståndsdel i begreppet ”genusperspektiv i undervisningen” genom att kontinuerligt inkludera det som inte faller inom ramen för det heteronormativa, som Rosenberg (2002) talar om. Att inte ständigt relatera till ett heterosexuellt utgångsläge skulle, tror jag, ge det utrymme för det individuella identitetsskapandet, som så väl behövs i pedagogikens rum.

Vidare skulle jag vilja utveckla samspelet mellan genus och etnicitet i genuspedagogiken. Det intersektionella perspektiv som de los Reyes och Mulinari (2005) behandlar möjliggör en mycket bredare förståelse för hur orättvisa strukturer fungerar och därmed också hur man på ett bättre sätt kan motverka dem vilket, som jag nämnt tidigare, också blir väldigt konkret beskrivet i Ambjörnssons (2004) bok.

För det är väl det som är poängen med all forskning kring dessa frågor, att den på sikt ska leda till ett rättvisare och friare samhälle där förutsättningar att utvecklas på ett individuellt sätt, utan att någon annan bestämt åt dig vem eller vad du ska vara, är en självklarhet. Och vad kan vara ett bättre sammanhang att börja utveckla dessa förutsättningar på än i den pedagogiska verksamheten för barn och ungdomar?

Referenser

Ambjörnsson, F. (2004). *I en klass för sig, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Sverige: Ordfront förlag.

Bergström, G. och Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt, metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Danmark: Studentlitteratur.

Carlsson Wetterberg, C. och Jansdotter, A. (2004). *Genushistoria, En historiografisk exposé* Lund: Studentlitteratur.

de los Reyes, P. och Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet, kritiska reflektioner över (o) jämlikhetens landskap*. Lund: Liber.

Einarsson, J. och Hultman, T. (1984). *God morgon pojkar och flickor, Om språk och kön i skolan*. Stockholm: Liber Förlag.

Foucault, M. (1976). *Sexualitetens historia, Band 1, Viljan att veta*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Olofsson, B. (2007). *Modiga prinsessor och ömsinta killar – genusmedveten pedagogik i praktiken*. Malmö: Lärarförbundets förlag.

Rosenberg, T. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.